

Edukacja antydiskryminacyjna

TU

**Edukacja
globalna**

TERAZ

**– łączenie perspektyw
antydiskryminacyjnej
i globalnej w edukacji
formalnej i pozaformalnej**

TOWARZYSTWO
EDUKACJI
ANTYDISKRYMINACYJNEJ

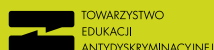
Edukacja antydyskryminacyjna TU, Edukacja globalna TERAZ – łączenie perspektyw antydyskryminacyjnej i globalnej w edukacji formalnej i pozaformalnej

©Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej

Recenzja: prof. DSW, dr hab. Paweł Rudnicki

Oprawa graficzna i skład: Marta Przybył

Wydanie pierwsze, Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej, Warszawa 2017

Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej
ul. Kłopotowskiego 9/31, 03-718 Warszawa

tel: 535 559 557

e-mail: biuro@tea.org.pl

polska pomoc

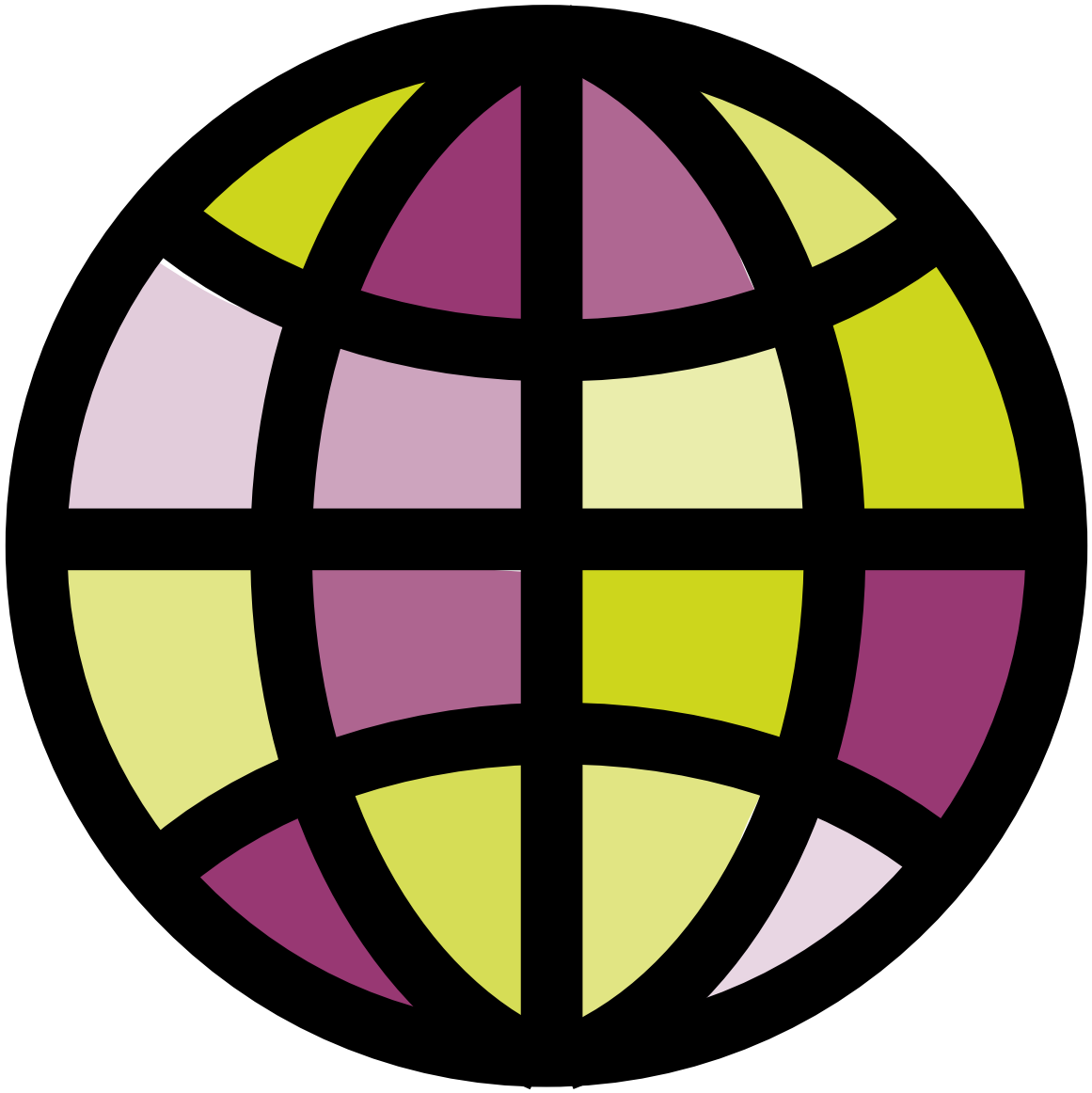
Publikacja jest współfinansowana w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.

Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska (CC BY 3.0). Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Towarzystwa Edukacji Antydyskryminacyjnej. Utwór powstał w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej realizowanej za pośrednictwem MSZ RP w roku 2017. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o programie polskiej współpracy rozwojowej. Treść licencji jest dostępna na stronie <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl>.

Spis treści

Definicja edukacji globalnej	5
Definicja edukacji antydyskryminacyjnej	6
Edukacja globalna i antydyskryminacyjna – perspektywa definicyjna.....	6
Łączenie perspektyw: antydyskryminacyjnej i globalnej	8
Jaka jest rola edukacji antydyskryminacyjnej w edukacji globalnej?	8
Po co więc edukacja antydyskryminacyjna w edukacji globalnej?	9
Łączenie perspektyw globalnej i antydyskryminacyjnej od 2015 roku	9
W polskiej teorii edukacyjnej.....	10
W polskiej praktyce edukacyjnej	12
Rekomendacje	13

Definicja edukacji globalnej

Edukacja globalna to część kształcenia obywatelskiego i wychowania, która rozszerza ich zakres przez uświadamianie istnienia zjawisk i współzależności globalnych. Jej głównym celem jest przygotowanie odbiorców do stawiania czoła wyzwaniom dotyczącym całej ludzkości. Przez współzależności rozumiemy wzajemne powiązania i przenikanie systemów kulturowych, środowiskowych, ekonomicznych, społecznych, politycznych i technologicznych.

Do aktualnych wyzwań globalnych zaliczyć można m.in.:

- zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa na świecie,
- poprawę jakości życia w krajach globalnego Południa,
- ochronę praw człowieka,
- zapewnienie zrównoważonego rozwoju,
- budowanie partnerskich relacji gospodarczych i społecznych pomiędzy krajami globalnej Północy i globalnego Południa.

Szczególnie istotne w edukacji globalnej jest:

- tłumaczenie przyczyn i konsekwencji opisywanych zjawisk,
- przedstawianie perspektywy globalnego Południa,
- rozumienie świata jako złożonego i dynamicznie zmieniającego się systemu,
- kształtowanie krytycznego myślenia i zmiany postaw,
- ukazywanie wpływu jednostki na globalne procesy i wpływu globalnych procesów na jednostkę¹.

Definicja edukacji globalnej wypracowana została w ramach procesu międzysektorowego (serii pięciu spotkań przedstawicieli NGO, ministerstw, uczelni, instytucji edukacyjnych, które odbyły się w latach 2010–2011 na temat edukacji globalnej w Polsce).

1 Definicja edukacji globalnej za: *Porozumienie w sprawie wspierania rozwoju edukacji globalnej* podpisane przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP, Ministerstwo Edukacji RP oraz reprezentanta partnera społecznego – Grupę Zagranica w dniu 26 maja 2011 roku. Więcej informacji: https://www.polskapomoc.gov.pl/Porozumienie_rozwojedukacjiglobalnej,1165.html. Dostęp z 10.09.2017.

Definicja edukacji antydyskryminacyjnej

Edukacja antydyskryminacyjna, według definicji sformułowanej przez Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej (TEA), to „świadome działanie podnoszące wiedzę, umiejętności i wpływające na postawy, które ma na celu przeciwdziałanie dyskryminacji i przemocy motywowanej uprzedzeniami oraz wspieranie równości i różnorodności”².

TEA sformułowało również konkretne zasady edukacji antydyskryminacyjnej:

- Edukacja antydyskryminacyjna rozwija wiedzę na temat mechanizmów dyskryminacji i wykluczenia.
- Edukacja antydyskryminacyjna buduje kompetencje przeciwdziałania dyskryminacji.
- Edukacja antydyskryminacyjna rozwija wiedzę na temat grup dyskryminowanych oraz ruchów emancypacyjnych.
- Edukacja antydyskryminacyjna wzmacnia grupy i osoby dyskryminowane i wykluczone na zasadach włączania i upodmiotowienia.
- Edukacja antydyskryminacyjna stanowi otwarty katalog działań.
- Edukacja antydyskryminacyjna opiera się na osobach ją prowadzących³.

Edukacja globalna i antydyskryminacyjna – perspektywa definicyjna

Warto zwrócić uwagę na to, że edukację globalną i antydyskryminacyjną łączy wizja świata zbudowanego na wartościach, takich jak równość, wolność, solidarność i różnorodność. Postrzeganie różnorodności ludzi i świata jako wartości i budowanie na niej postawy szacunku dla innych oraz empatii są wspólne dla celów obydwu koncepcji. Również umiejętność krytycznego myślenia stanowi wspólny element obu omawianych nurtów edukacyjnych. W edukacji globalnej skupia się ono na kwestiach politycznych i obywatelskich, w antydyskryminacyjnej z kolei pozwala na uświadomienie sobie, czym jest i kiedy pojawia się przemoc (fizyczna bądź symboliczna) oraz w jaki sposób jej unikać, bądź jak zmieniać rzeczywistość, by ją eliminować.

2 Definicja edukacji antydyskryminacyjnej za: http://www.tea.org.pl/pl/SiteContent?item=edukacja_antydyskryminacyjna. Dostęp z 10.09.2017.

3 Zasady edukacji antydyskryminacyjnej za: http://www.tea.org.pl/pl/SiteContent?item=edukacja_antydyskryminacyjna. Dostęp z 10.09.2017.

Kluczową różnicą są kwestie kompetencyjne. O ile w edukacji globalnej istotne są umiejętności analityczne oraz krytyczne myślenie, które w dalszej perspektywie mają przełożyć się na konkretne działania, o tyle celem edukacji antydyskryminacyjnej jest przeciwdziałanie. Edukacja globalna zakłada kształtowanie umiejętności, które bezpośrednio przyczyniają się do lepszego zrozumienia współzależności globalnych, ale w mniejszym zakresie dają narzędzia do zmiany poprzez podejmowanie konkretnych działań/interwencji. Promowanie refleksji, ograniczenie konsumpcji czy zrównoważony rozwój na poziomie lokalnym zgodne z hasłem „Myśl globalnie, działaj lokalnie” – to możliwy sposób realizacji proponowanej zmiany.

Edukacja antydyskryminacyjna jest nastawiona na zmianę postaw, co sprawia, że kształtuje umiejętności i proponuje działania w dwóch płaszczyznach: prewencyjnej – uświadamiając o istniejących wymiarach i praktykach uprzedzeń, a także interwencyjnej – wtedy, gdy dyskryminacja już ma miejsce. Oferuje otwarty katalog działań, z których warto wymienić szczególnie język równościowy, przeciwdziałanie mowie nienawiści czy działania polegające na wzmacnianiu grup i osób dyskryminowanych (jak współpraca, wsparcie, upodmiotowienie).

Edukacja globalna, odwołując się do pojęcia globalnego obywatelstwa, stawia nas przed wyzwaniami dotyczącymi całej ludzkości i zakreśla szeroką perspektywę powiązań i wpływów, a jednocześnie zachęca do indywidualnej zmiany perspektywy i podejmowania działań. Z kolei edukacja antydyskryminacyjna ma z jednej strony wymiar bardziej lokalny i relacyjny, ale z drugiej, tak samo jak edukacja globalna, odnosi się do globalnych zjawisk bądź idei. Kluczowe jest więc zarówno reagowanie na przejawy dyskryminacji tu i teraz, wobec zidentyfikowanych, znanych, obecnych tu i teraz grup i osób, jak i widzenie zjawiska dyskryminacji w szerokim, globalnym kontekście.

Krytyczna i postkolonialna edukacja globalna spod znaku Vanessy Andreotti⁴ podobnie jak edukacja antydyskryminacyjna analizuje relacje władzy oraz dąży do wyemancypowania osób i grup w imię demokratycznych wartości, a także odzyskania procesu kształtowania tożsamości dla jednostek i grup, zarówno tych z krajów globalnego Południa, jak i tych, których głos nie jest słyszany i uwzględniany na poziomie lokalnym (jak choćby ludności rdzennej, osób z mniejszości etnicznych, o niskim statusie ekonomicznym czy społecznie wykluczonych). Jest to podejście odmienne od perspektywy pomocowej czy charytatywnej w edukacji globalnej, również obecnej i uprawnionej, ale realizującej inne cele⁵. Zasadne byłoby zatem zdefiniowanie tych celów dla każdego z typów / każdej z perspektyw.

4 V. Andreotti, *Soft versus critical global citizenship education*, „Policy & Practice: A Development Education Review” 2006, nr 3, s. 40–51.

5 Więcej: K. Jasikowska, *Po co nam globalna edukacja?*, [w:] M. Kuleta-Hulboj, M. Gontarska (red.), *Edukacja globalna. Polskie konteksty i inspiracje*, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław 2015, s. 16–38.

Łączenie perspektyw: antydyskryminacyjnej i globalnej

O włączaniu perspektywy edukacji antydyskryminacyjnej do edukacji globalnej wspomniano po raz pierwszy w publikacji Instytutu Globalnej Odpowiedzialności pt. *Jak mówić o większości świata? Jak rzetelnie informować o krajach globalnego Południa?*⁶ wydanej pod koniec 2015 roku. Okazało się, że działania z obszaru edukacji globalnej, mające na celu tłumaczenie globalnych zależności i wyzwań oraz pokazywanie sytuacji osób mieszkających w krajach globalnego Południa, bardzo często są zbieżne z zasadami edukacji antydyskryminacyjnej i wymagają zastosowania jej zasad. Ponadto *Kodeks obrazów i wiadomości*⁷ jako dokument będący swoistego rodzaju kluczem opowiadania o globalnym świecie jest ściśle związany z tym, co rozumiemy również pod pojęciem edukacji antydyskryminacyjnej.

Jaka jest rola edukacji antydyskryminacyjnej w edukacji globalnej?

W rozdziale *Dlaczego w edukacji globalnej potrzebna nam edukacja antydyskryminacyjna?* opublikowanym we wspomnianej już publikacji *Jak mówić o większości świata? Jak rzetelnie informować o krajach globalnego Południa?* autorki wykazują, że „edukacja antydyskryminacyjna wyposaża nas w kluczowe narzędzia, dzięki którym możemy prowadzić dobrej jakości edukację globalną”⁸.

Po pierwsze więc, edukacja antydyskryminacyjna pozwala na pełne zrozumienie wartości leżących u podstaw edukacji globalnej, takich jak: godność, sprawiedliwość, solidarność, równość, pokój i wolność. Wartości te stoją również u podstaw edukacji antydyskryminacyjnej. Dzieje się to poprzez poznanie mechanizmów dyskryminacji i wykluczenia, budowanie kompetencji przeciwdziałania dyskryminacji, rozwijanie wiedzy na temat grup mniejszościowych (w tym rozumieniu – osób pochodzących z krajów globalnego Południa) i ruchów emancypacyjnych.

Po drugie, oba nurty edukacyjne stawiają sobie za cel wzmocnienie grup i osób dyskryminowanych oraz wykluczanych. W edukacji globalnej odbywa się to poprzez oddawanie głosu miesz-

6 *Jak mówić o większości świata? Jak rzetelnie informować o krajach globalnego Południa?*, Instytut Globalnej Odpowiedzialności (IGO), Warszawa 2015, <http://igo.org.pl/nowa-zmieniona-edycja-poradnika-jak-mowic-o-wiekszosci-swiata/>. Dostęp z 10.09.2017.

7 Pełna treść Kodeksu w sprawie obrazów i wiadomości dotyczących krajów Południa: <http://zagranica.org.pl/sites/zagranica.org.pl/files/attachments/Dokumenty/Kodeksy/kodeks-w-sprawie-obrazow-i-wiadomosci-dot-krajow-poludnia.pdf>. Dostęp z 10.09.2017.

8 *Jak mówić o większości świata?...*, dz. cyt., s. 13.

kańcom i mieszkankom globalnego Południa, w antydyskryminacyjnej – poprzez oddawanie głosu przedstawicielom i przedstawicielkom grup dyskryminowanych oraz pokazywanie ich perspektywy widzenia sytuacji.

Po trzecie, w edukacji antydyskryminacyjnej bardzo ważną rolę odgrywa język, jakim opisywany jest świat. Kluczowa jest zatem refleksja dotycząca tego, jakim językiem się mówi. Pojawia się tutaj pojęcie języka równościowego, którego zasady zaczynamy już przenosić i do edukacji globalnej. Ta perspektywa pogłębionego szacunku do mieszkańców i mieszanek globalnego Południa zaczyna coraz wyraźniej zaznaczać się w publikacjach i materiałach takich organizacji jak właśnie Instytut Globalnej Odpowiedzialności, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Fundacja Edukacja dla Demokracji i inne.

Po co więc edukacja antydyskryminacyjna w edukacji globalnej?

Autorki wspomnianego opracowania piszą o tym w ten sposób: „Bez antydyskryminacyjnego przygotowania w zasadzie niemożliwa jest dobrej jakości edukacja globalna. Postawy, jakie chcemy kształtować (odpowiedzialności, szacunku, uczciwości, otwartości, osobistego zaangażowania i gotowości do ciągłego uczenia się), unikanie obrażów i wiadomości szerzących stereotypy, wzbudzających sensację oraz prowadzących do dyskryminacji, umiejętność reagowania na dyskryminujące informacje oraz postawy osób uczestniczących w edukacji to te kompetencje, które pomagają wykształcić właśnie edukacja antydyskryminacyjna”⁹.

Łączenie perspektyw globalnej i antydyskryminacyjnej od 2015 roku

Ostatnie dwa lata przyniosły silne powiązania obu nurtów edukacyjnych. W kręgu edukacji globalnej pojawia się coraz więcej publikacji korzystających z dorobku edukacji antydyskryminacyjnej¹⁰. Z drugiej strony, organizacje kojarzone do tej pory z edukacją antydyskryminacyjną (takie jak Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej) zaczynają w swoich działaniach dotyczyć tematyki globalnej, jak chociażby sytuacja uchodźców na świecie.

9 Tamże, s. 14.

10 Centrum Edukacji Obywatelskiej w projekcie „Rozmawiamy o uchodźcach”; Fundacja Edukacja dla Demokracji w projekcie polegającym na uzupełnianiu bazy zasobów z obszaru edukacji globalnej „E-globalna”; materiały dla nauczycielek i nauczycieli tworzone przez Instytut Globalnej Odpowiedzialności.

Identyfikujemy trzy główne zjawiska, które można przynajmniej częściowo zdefiniować jako przyczynę, tudzież pewien impuls do łączenia omawianych nurtów. Szczególne nasilenie tychże można było zaobserwować, poczynając od połowy 2015 roku.

- Kryzys postaw obywatelskich dotyczących sytuacji uchodźców i uchodźczyń – rok 2015 to nasilenie światowych ruchów migracyjnych spowodowanych konfliktami zbrojnymi (Syria, Irak, Afganistan) oraz klęskami żywiołowymi (Erytrea, Gambia, Senegal, Mauretania, Namibia, Malawi). Również sytuacja ekonomiczna wielu krajów globalnego Południa zmusza ludzi do szukania bardziej godnych warunków życia w innych częściach świata. W Polsce dyskusja na temat przyjmowania uchodźców odbiła się i nadal odbija się bardzo szerokim echem, dając pożywkę dla postaw nacjonalistycznych, ksenofobicznych i rasistowskich. Organizacje działające zarówno w obszarze edukacji globalnej, jak i antydyskryminacyjnej podejmują starania, by przeciwdziałać tym zjawiskom.
- Rosnące w siłę postawy radykalne – zjawisko to można zaobserwować nie tylko w Polsce. Istnieje też wiele źródeł badawczych opisujących mechanizm i przyczyny radykalizowania się postaw młodych ludzi. Działania organizacji edukacyjnych coraz częściej muszą więc odpowiadać i na takie zapotrzebowanie jak praca na postawach uczennic i uczniów, tłumaczenie zjawisk globalnych, informowanie o globalnych wyzwaniach, ale też wyjaśnianie konsekwencji nierównego traktowania.
- Reforma systemu edukacji w Polsce – ten proces został zapoczątkowany w czerwcu 2016 roku przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Analizując proces przygotowywania i wprowadzania reformy oraz publikowane przez MEN podstawy programowe, a także przyglądając się nowym podręcznikom szkolnym, widzimy, że coraz więcej zadań edukacyjnych z omawianych obszarów spadnie na barki rodziców oraz – a może w szczególności – organizacji pozarządowych. W procesie komentowania kolejnych działań MEN aktywni byli eksperci i eksperci obu nurtów, nierzadko łączący obie perspektywy w swoich uwagach przesyłanych do decydentów i decydek.

W polskiej teorii edukacyjnej

Jak dotąd ani edukacja globalna, ani edukacja antydyskryminacyjna nie stanowią osi dyskusji pedagogicznych w Polsce. Przez akademicki i akademików są pomijane lub określane jako nurty bądź koncepcje edukacyjne, funkcjonują poza głównym zakresem badań i dyskusji pedagogicznych. W nowatorskim podejściu łączone są z obszarem edukacji alternatywnej i określane mianem pedagogii małych działań czy nieobecnych dyskursów¹¹.

11 P. Rudnicki, *Pedagogie małych działań. Krytyczne studium alternatyw edukacyjnych*, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław 2016, s. 99–102.

W kontekście edukacji formalnej badaczki i badacze pedagogiki opisują edukację globalną i antydyskryminacyjną jako część edukacji obywatelskiej i w jej ramach identyfikują wartości, którymi kierują się obydwie nurty edukacyjne¹². Z założenia zatem poszukują jej wątków w edukacji formalnej, w tym w szczególności na lekcjach przedmiotowych historii, geografii oraz wiedzy o społeczeństwie. Karolina Starego w dotychczasowym ujęciu edukacji obywatelskiej w szkołach diagnozuje jej „pustkę aksjologiczną”, a także zwraca uwagę na utrwalane przez nią podziały społeczne (na swoich i obcych), nieodnoszenie się do aktualnych i istotnych problemów czy brak emocji¹³. Zauważając również brak wątków antydyskryminacyjnych czy globalnych. Jako antidotum przedstawia manifest pedagogiki radykalnej solidarności Maksymiliana Chutorąńskiego i Oskara Szwabowskiego¹⁴. Chodziłoby zatem o przeorganizowanie przestrzeni szkolnej i edukacyjnej, a także o ustawienie w centrum wartości zgodnych z edukacją globalną i antydyskryminacyjną, takich jak równość, wolność, braterstwo/siostrzeństwo. Edukacja globalna i antydyskryminacyjna w Polsce mają swoją dynamikę, a jako tematyka przekrojowa sięgają po inne rozwiązania, aby zostać włączone do edukacji formalnej. Żadna z nich nie ma aspiracji, by stać się kolejnym przedmiotem podlegającym reżimowi podstawy programowej oraz ocen na świadectwie. Jednak elementy edukacji globalnej zostały włączone do celów kształcenia i treści nauczania poszczególnych przedmiotów (podstawa programowa z 2008 roku¹⁵, a także – w znacznie ograniczonym zakresie – z 2017 dla szkół podstawowych¹⁶), jest ona realizowana przez instytucje państwowe, takie jak Ośrodek Rozwoju Edukacji i Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli, a także stanowi część przyjętych przez Polskę Celów Zrównoważonego Rozwoju. Natomiast edukacja antydyskryminacyjna została powiązana z wychowawczą rolą szkoły poprzez programy profilaktyczno-wychowawcze czy wymagania wobec szkół i placówek. W latach 2014–2017 funkcjonowała też w Rozporządzeniu MEN w sprawie wymagań wobec szkół i placówek dotyczącym prowadzenia przez szkoły działań antydyskryminacyjnych obejmujących całą społeczność szkolną. W związku z reformą edukacji rola obydwu nurtów edukacyjnych została w znaczny sposób ograniczona. Kwestia praktyki edukacyjnej staje pod znakiem zapytania.

12 K. Starego, „Aksjologiczna pustka” edukacji obywatelskiej, czyli o ideowym przekazie przedmiotu wiedza o społeczeństwie dla III i IV etapu kształcenia zawartym w podstawie programowej z 2008 roku, *Społeczny Monitor Edukacji*, 2016, <https://www.monitor.edu.pl/analizy/a-aksjologiczna-pustka-edukacji-obywatelskiej-czyli-o-ideowym-przekazie-przedmiotu-wiedza-o-spoleszenstwie-dla-iii-i-iv-etapu-ksztalcenia-zawartym-w-podstawy-programowej-z-2008-roku.html>. Dostęp z 10.09.2017.

13 K. Starego, *O potrzebie wartości radykalnych w edukacji obywatelskiej*, „Rocznik Pedagogiczny” 2016, nr 39.

14 M. Chutorąński, O. Szwabowski, *O potrzebie pedagogiki radykalnej solidarności*, „Terazniejszość – Człowiek – Edukacja” 2016, nr 1 (73).

15 Podstawa programowa dla szkół podstawowych z 2008 roku: https://bip.men.gov.pl/wp-content/uploads/sites/2/2008/12/projekt_rozporzadzenia_20081202_zal2.pdf; treści dotyczące edukacji globalnej w podstawie programowej kształcenia ogólnego (Centrum Edukacji Obywatelskiej): http://www.ceo.org.pl/sites/default/files/news-files/eg_w_podstawie_programowej.pdf.

16 Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla przedszkoli i szkół podstawowych 2017 z podziałem na przedmioty: <http://new.ore.edu.pl/index.php/ppko/>.

W polskiej praktyce edukacyjnej

Zarówno edukacja globalna, jak i antydyskryminacyjna realizowane są głównie przez praktyczki i praktyków z organizacji pozarządowych, którzy prowadzą mało efektywny dialog z instytucjami państwowymi oraz środowiskiem akademickim¹⁷. Niska efektywność owego dialogu wynika przede wszystkim z nikłej orientacji instytucji publicznych w bieżącej tematyce i potrzebach edukacyjnych szkół. Ponadto szkoła i instytucje nadzoru zwracają uwagę, że od edukacji globalnej i antydyskryminacyjnej ważniejsze jest w szkole uczenie przedmiotowe, przygotowanie do kolejnych egzaminów i ich wyniki (testy ósmoklasisty, matura, dostanie się na studia, zdobycie prestiżowej pracy). Wpływ na tę sytuację ma również niedocenywanie wiedzy, doświadczenia i ekspertyz organizacji pozarządowych w tych kwestiach.

Warto zaznaczyć ich innowacyjność w zakresie pracy edukacyjnej związanej z dialogicznymi metodami pracy, jak dociekania filozoficzne na rzecz globalnego obywatelstwa (Instytut Globalnej Odpowiedzialności¹⁸) czy metoda rozwiązywania konfliktów i wspólnego podejmowania decyzji (Centrum Edukacji Obywatelskiej¹⁹). Praca tymi metodami mogłaby być praktyczną realizacją procesu zorientowanego na uczennice i uczniów w myśl koncepcji politycznej edukacji demokratycznej²⁰. Co oznacza otwarcie się procesu edukacyjnego na doświadczenia uczennic i uczniów oraz ich wizji rzeczywistości czy świata. Inną propozycją prac z aktualnym wyzwaniem globalnym, jakim jest nieprzerwanie od 2015 roku kwestia migracji, była praca z literaturą faktu (Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej²¹) oraz znanymi polskimi reporterkami i reporterami.

Dobre praktyki organizacji pozarządowych w zakresie łączenia perspektywy antydyskryminacyjnej oraz globalnej z innowacyjną metodą pracy dają nadzieję na trwałe powiązanie tych perspektyw w działaniach na rzecz równego, wolnego od dyskryminacji i sprawiedliwego świata.

-
- 17 P. Rudnicki, *Edukacja globalna w polskich szkołach, czyli refleksje nad pozaformalną zmianą w oświacie w trzech ujęciach*, [w:] M. Kuleta-Hulboj, M. Gontarska (red.), *Edukacja globalna...*, dz. cyt., s. 60–90.
- 18 Strona internetowa Instytutu Globalnej Odpowiedzialności: <http://igo.org.pl/kategoria/edukacja-globalna/>. Dostęp z 10.09.2017.
- 19 Strona internetowa projektu „Trudny temat, weź to na warsztat”: <https://trudnytemat.ceo.org.pl/>. Dostęp z 10.09.2017.
- 20 K. Starego, *Od politycznych żądań do politycznych rozwiązań: podstawy edukacji demokratycznej*, [w:] K. Gawlicz, P. Rudnicki, M. Starnawski, T. Tokarz (red.), *Demokracja i edukacja: dylematy, diagnozy, doświadczenia*, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław 2014, s. 49–70.
- 21 Strona internetowa Towarzystwa Edukacji Antydyskryminacyjnej ze wspomnianymi publikacjami: <http://tea.org.pl/pl/SiteContent?item=publikacje>.

Ograniczona obecność edukacji antydyskryminacyjnej i edukacji globalnej w podstawach programowych przynosi peyoratywne skutki edukacyjne, społeczne oraz kulturowe. Uzupełnianie wiedzy z [tych] obszarów (...) w istotny sposób może wzmocnić refleksję krytyczną uczniów i uczennic, którzy, funkcjonując w nierozzerwalnych relacjach świata globalnego i lokalnego, muszą posiadać kompetencje rozpoznawania i rozumienia otaczającej rzeczywistości. Wraz z tymi kompetencjami budowane są podstawy społecznych zachowań, które uznają jako niezbywalne: prawa człowieka i wolności obywatelskie. Jako pedagoga cieszy mnie fakt, że organizacje pozarządowe dostrzegają potrzeby wspierania szkoły w procesie kształcenia i wspomagają placówki oświatowe, dostarczając materiały dydaktyczne, udzielając wsparcia metodycznego oraz szkoleniowego.

Prof. DSW dr hab. Paweł Rudnicki,
dziedkan Wydziału Nauk Pedagogicznych, Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu

Rekomendacje

DLA ŚRODOWISKA AKADEMICKIEGO

- Rekomendujemy włączenie się i aktywność środowiska akademickiego, szczególnie w obszarze pedagogiki i socjologii, do promocji edukacji globalnej i edukacji antydyskryminacyjnej poprzez pracę w ich obszarze. Zarówno prace badawcze, jak i praca dydaktyczna prowadzona w tym zakresie przyczyniłyby się do umocnienia pozycji tych propozycji edukacyjnych w głównym nurcie nauki o edukacji oraz pedagogice. Strategiczne partnerstwo teoretyczek i teoretyków akademickich z praktyczkami i praktykami z organizacji pozarządowych mogłoby dać szansę na nową jakość pracy dydaktycznej w przyszłości, zarówno na poziomie akademickim, jak i w polskich szkołach podstawowych i ponadpodstawowych²².

DLA EDUKACYJNYCH INSTYTUCJI PUBLICZNYCH

(np. Ośrodek Rozwoju Edukacji, Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli)

- Rekomendujemy włączanie wysokiej jakości krytycznej edukacji globalnej oraz edukacji antydyskryminacyjnej do szkolenia nauczycielek i nauczycieli, a także doradców metodycznych. Stała aktywność instytucji edukacyjnych w tym obszarze stanowiłaby bezpośrednie wsparcie dla tysięcy nauczycielek i nauczycieli, którzy w swojej codziennej pracy realizują elementy edukacji obywatelskiej.

DLA DYREKCJI SZKÓŁ, GRONA PEDAGOGICZNEGO, NAUCZYCIELEK I NAUCZYCIELI

- Rekomendujemy włączenie edukacji globalnej i antydyskryminacyjnej do programów profilaktyczno-wychowawczych placówek, realizując cel stworzenia szkoły otwartej, krytycznej

22 Dobra praktyka Instytutu Globalnej Odpowiedzialności związana z projektem „Nauczycielki zmieniają świat”: <http://igo.org.pl/dla-uczelni/>. Dostęp z 10.09.2017.

i wolnej od uprzedzeń, uwzględniając elementy politycznej edukacji demokratycznej. Polecamy korzystanie z dobrej jakości materiałów edukacyjnych łączących perspektywę globalną i antydyskryminacyjną, a także proponujących innowacyjne metody edukacyjne. Zalecamy również tworzenie partnerstw merytorycznych z organizacjami pozarządowymi, które są ekspertami w edukacji globalnej i antydyskryminacyjnej poprzez wspólne projekty czy korzystanie z ofert szkoleniowych.

DLA EDUKATORÓW I EDUKATOREK Z ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH

- Rekomendujemy włączanie perspektywy antydyskryminacyjnej do edukacji globalnej oraz perspektywy globalnej do edukacji antydyskryminacyjnej, czyli łączenie się tych środowisk w obrębie III sektora pod względem merytorycznym i strategicznym. Rekomendacja ta może być realizowana poprzez partnerstwa projektowe, jak również peer-to-peer learning pomiędzy edukatorkami i edukatorami.

Zwracamy również uwagę na konieczność inicjowania przez organizacje pozarządowe międzysektorowych partnerstw na rzecz politycznej edukacji demokratycznej wspólnie ze środowiskiem akademickim, placówkami oraz edukacyjnymi instytucjami publicznymi.

